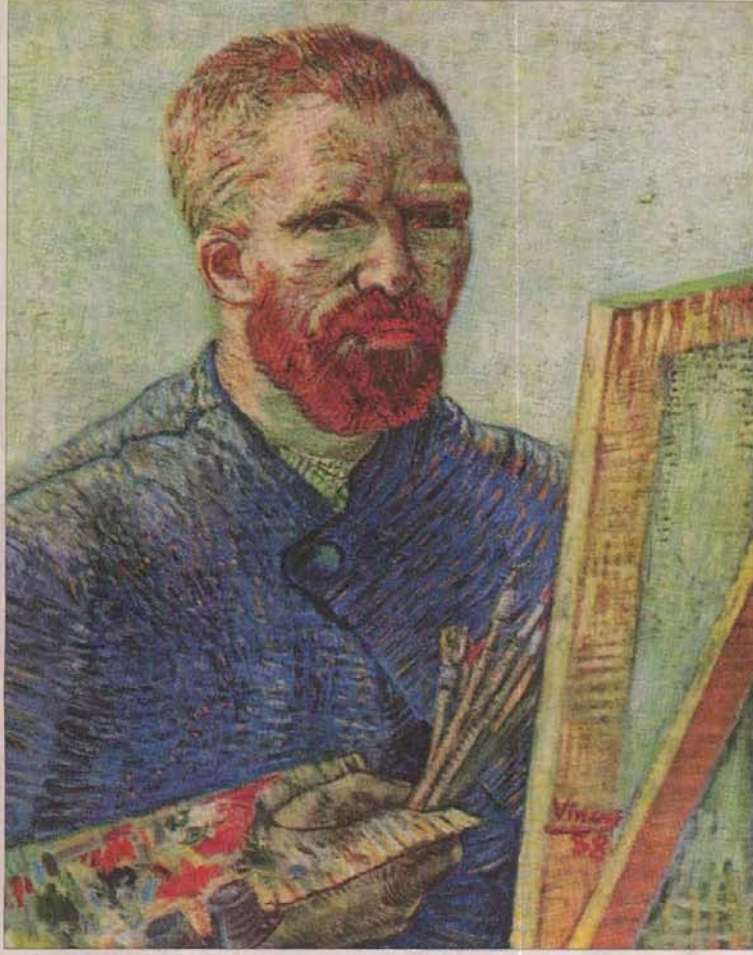

'İnsan öldükten sonra dirilir'

Vincent Van Gogh ve Theo Van Gogh, birbirine her koşulda destek olan ve sahip çıkan iki kardeş. "Dostlukla", Theo'ya yazılan mektuplardan oluşuyor ve dayanışmanın Vincent'in tarafından görünüşünü yansıtıyor. Aynı zamanda Vincent'in resim tutkusunu, kardeşine olan bağlılığını, içindeki sesi ve gündün güne bozulan sağlığını da anlatıyor. Mektuplarda, Vincent'i tanınır ve anlaşılır bir ressam olmaya götüren zorlu yolculuğun izleri de var.

"GERGİN İNSAN"

Dostlukla'da yer alan satırların tamamı Vincent'e ait. Dolayısıyla kitapta onun hayatının önemli duraklarını, ailesiyle bağını veya kimi zaman onlardan kaçışını, sonra annesiyle ve babasıyla beraber Hollanda'daki evlerini hatırlayışına rastlıyoruz. Theo'ya gönderdiği mektuplar, Vincent'in en popüler taraflarını bir kenara bırakıyor, kardeşine bağlılığını ve resme olan tutkusunu ortaya çıkarıyor.

Çocukluğundan uzak ama hiçbir hatırasını unutmayan Vincent, yaşamının sıkıntılı ve ruhsal açıdan badirelerle dolu günlerinde, annesinin ve babasının

Vincent'in, Arles'da yaşadığı Sarı Ev (soldaki). Theo Van Gogh, Vincent'in yalnızca özverili kardeşi değil aynı zamanda neredeyse tek dostuydu.

evini, onlarla geçirdiği günleri sürekli anımsadığını Theo'ya uzun uzun yazıyor. Resimde de resim dışındaki günlük yaşamında da Vincent, kendisini sürekli didikleme ve durduğu yeri belirleme takıntısı geliştirdiğinden, karşılaştığı

herkeste "gergin insan" izlenimi bırakıyor.

Hollanda'dan çıkıp İngiltere, Fransa ve Belçika'ya dek süren ve yine Hollanda'yla tamamlanan yolculuk çemberinde, bir yandan resim yapıyor bir yandan da sürekli ailesini ve geçmişini düşünüp hatıralarındaki boşlukları doldurmaya uğraşıyor. Bu yıllarda, vaizlik ve öğretmenlik başta olmak üzere pek çok işe de el atıyor. Konuşma yeteneksizliği yüzünden vaizlik ve içine kapanıklığı nedeniyle öğretmenlik günleri kısa sürüyor. Günümüzün moda deyişle Vincent, "kariyer planlama" konusunda geçmişin en ikircikli isimlerinden biri. Kafasının karışıklığı, çoğu zaman durgun oluşu, ani patlamaları ve kendisini kapatıp günlerce resim çalışması, bu savruluşlarında hayli etkili. Bütün bu haller, Theo'ya bazen yüklü dinsel pasajlarla örülü bazen de konudan konuya atladığı mektuplar olarak geri dönüyor.

Theo'yla Vincent'in ilişkisi, kardeşliğin ötesinde bir dostluk olarak nitelenebilir. Vincent'in en coşkulu, melankolik ve fiziksel anlamda rahatsız olduğu günlerde Theo hep yanında. Kitapta yer alan mektuplarda görüldüğü gibi ikili hayatı, sanat tartışmalarını, yokluğu, ailevi sıkıntıları, sağlık sorunlarını, kazançları ve kayıpları paylaşıyor.

COŞKULU ÇALIŞMA DÖNEMİ

Theo'nun varlığı, Vincent için tam anlamıyla bir güvence; en umutsuz anlarında Theo'ya sığınıyor ve kardeşinin el vermesiyle ayağa kalkıyor. Tabii bu arada aklımıza bir soru takılıyor: Theo, bu koşulsuz desteği nasıl oluyor da hiç aksatmadan sağlıyor? Ailedeki problemler, ağabeyine acıma duygusu ya da Vincent'in yeteneğine duyduğu sonsuz güvenden ötürü mü? Belki de hepsinin toplamı...

Theo'nun, Vincent'e sürekli yardım etmesi ve bir gün bile bundan gocunmamasının altında, Van Gogh ailesindeki dayanışma ruhu yatıyor. Vincent'in anti-sosyallığı bile Theo'nun yardımseverliğini engellemiyor. Hatta bu yardımların altında ezildiğini hissederek Vincent, kendisinin aileden farklı bir yerde durduğunu ve "bir Van Gogh olmadığını" söylüyor.

Vincent, mektuplarında, kendisini tanıtmaya çabalayan bir ressam olarak da karşımızda. Her fırsatta Theo'ya bağlılığını, Hollanda'ya özlemini, dönemin sanat ortamını ve sanatçılar arasındaki ilişkileri kâğıda dökerken kardeşinin kesenin ağzını açmasına da minnettar.

Vincent'in para harcama konusunda hayli yeteneksiz olduğu mektuplara sıkça yansıyor. Aldığı malzemeleri çabucak tüketen, modellik yapan kişilere fazla fazla ücret ödeyen ve sürekli ev değiştiren Vincent, Theo'ya epey pahalıya patlıyor. Elbette bu, olayın dışarıdan görünüşü veya bizim yorumumuz. Çünkü Theo, asla şikâyetçi değil. Ağabeyi bir işkolek ve bu hali, hesabını bilmesine neden oluyor. Daha doğrusu resim tutkusu, Vincent'in gözünü karartan ve neredeyse başka hiç-

ALİ BULUNMAZ

alibulunmaz@cumhuriyet.com.tr

Habil'le Kâbil'den beri, özellikle erkek kardeşlerin itişip kakışması pek meşhur ve olağan karşılanan bir şey. Tarihte epeyce örneği bulunan bu çekişmelerin istisnaları da var elbette. Bir sürü isim sıralanabilir fakat neredeyse hiçbiri, Vincent Van Gogh'la Theo Van Gogh kadar birbirine bağlı ve birbirini kollayan iki kardeş gibi değildi.

Daha önce bir bölümü yayımlanan mektuplarda, Theo'nun ve Vincent'in birbirine düşkünlüğünü görmüştük. Şimdi, Dostlukla adıyla basılan ve Vincent'in yazdığı mektupların önemli bir kısmını kapsayan kitapta, söz konusu bağın derinliklerine inme imkânı yakalıyoruz.

bir şeyi önemsememesine neden olacak şekilde hayatını kaplayan bir uğraş. Bu dönemdeki mektuplarında karakalem, suluboya ve yağlıboya tekniklerini geliştirme aşamalarının hepsini Theo'ya rapor ettiği görüyoruz; Vincent, o günlerde yazdığı her satırda büyük bir coşku ve şevkle çalıştığını kardeşine bildiriyor.

DELİ RESSAM

Vincent'i tanımlamaya kalksak herhalde en başta gelen kelimelerden biri çalışma olurdu. Ama öyle mantıklı ve dengeli bir çalışma anlaşılmasın buradan; onunki, aklını kaybetmişcesine ya da kaybettirecek derecede bir yoğunlaşma. Sadece on yılda, başladığı noktadan zirveye çıktığı düşünülürse yukarıdaki ifade daha rahat anlaşılabilir. Theo'ya yazdığı mektuplarda bu durum, neredeyse gün gün karşımızda.

Ancak söz konusu ritim, Vincent'in sağlığını daha da olumsuz etkiliyor. Aslında her iki kardeşin de sağlığı bozuk. Ağabeyinin, malzeme almak ve model bulmak uğruna sağlığıyla ilgili yapması gereken harcamalardan vazgeçmesi Theo'yu endişelendiriyor. Bu nedenle Vincent'e daha fazla para gönderiyor. Buna dair pek çok mektup var ve Theo'nun duyarlılığı, hem dikkat çekici hem de insanın duygulandıracağı boyutta.

Sağlığı her geçen gün bozulmasına rağmen ressamlığı yükselise geçen Vincent, beri yandan sanat çevrelerinde kabul görmeye başlıyor. En parlak dönemi ise Arles'daki günlerine denk geliyor. Aynı zaman diliminde yazdığı mektuplarda, Theo'nun sakinliği ve yardımseverliğinden övgüyle bahsederken cümleleri, kendisindeki hırçınlığı ve bitmek tükenmek bilmeyen resim yapma arzusunu açığa çıkarıyor. Mektuplarından birinde (21 Nisan 1889), kötüleşen sağlığıyla ilgili imalarda bulunuyor: "Çağımızın hastalıklarının kabul etmek zorundayız, yıllarca nispeten sağlıklı yaşaduktan sonra, er ya da geç onlardan nasibimizi almamız ancak hakça sayılır. Bana gelince, bir tercih hakkım olsaydı deliliği tam olarak seçmeyeceğimi biraz kavrayacağımızdır ama insan bir kere buna benzer bir şey yaşadığına, ona bir daha yakalanmaz."

Yazdığı başka satırlarda da benzer evhamlara, belirlemelere ya da endişelere rastlıyoruz; karamsarlık nöbetleri ve yorgunluklar, melankoli ve pişmanlık krizleri buna birkaç örnek. Kısacası Vincent, son zamanlarındaki hallerinin az buçuk farkında; resim tutkusunun, çılgınca çalışmasının ve düzensiz hayatın içten içe kendisini yiyip bitirdiğini görüyor. Bunları anlattığı Theo ise ağabeyine daha çok yardımcı olabilmeyin yollarını arıyor.

GAUGUIN'LE BULUŞMA...

Sanat çevrelerinin, Vincent'i kabullenmesi, onu daha çok çalışmaya iten daha az yemesine ve aşırı alkol tüketmesine neden oluyor. Hal böyle olunca sağlığı enikonu bolzuluyor. Üstüne melankoli krizleri biniyor. Tuhaf bir boşluk hissi kapılıyor ve oradan besleniyor ama bu durum fark ettirme-

den onu bir uçurumun kenarına getiriyor. Tam o günlerde, kendisiyle benzer sıkıntıları yaşayan ve tabloları bir türlü satmayan Gauguin'le yolları kesişiyor. Büyük saygı duyduğu Gauguin'e, Theo'yla birlikte hem maddi destek veriyor hem de tablolarının satışı için aracılık ediyor.

Vincent, mektuplarının bir bölümünde, Gauguin'le birlikte çalışmak ve yaşamaktan hoşnut olduğunu söylüyor. Bir tür kader ortaklığı gibi algıladığı bu birliktelik, içinde **sanatların** zirveye taşıyacağına dair bir umut doğuruyor. Ancak kısa sürede **sanat** konusunda birbirinden kopuk olduğunu anlayan ikili, sıkı kavgalara girişiyor. Malum olay da böylesi bir kavga sonunda gerçekleşiyor. Ardından Vincent'in ruhsal sıkıntıları da katlanınca imdadına bir kez daha Theo yetişiyor. Fakat Vincent, kendisine yardım için kolları sıvayan kardeşine şükran duyarken bir yandan da mahcubiyeti artıyor ve bu, kısa süre sonra resmen suçluluk duygusuna dönüşüyor. Theo'ya olan sevgisi ve kardeşinin

Vincent'in Theo'ya yazdığı mektuplar, iki kardeşin güçlü ilişkisinin bir yansıması.

Vincent'e, özellikle sağlığı söz konusu olunca daha fazla hassasiyet göstermesi, onda önu alınamaz taşkınlıkları tetikliyor. Öfke dolu kimi satırlar da buradan doğuyor. Vincent'in bu gel gitleri zamanla özgüveninin de törpülenmesine ve çalışma tutkusunun elinden kayıp gitmesine neden oluyor.

SAHTE VE TEHLİKELİ SAKİNLİK

Vincent, kaygılarının yol açtığı durgunlukla resim yapamaz hale gelince kendisini ikinci sınıf bir ressam olarak görmeye başlıyor ve büyük bir tükenmişlik sendromuna tutuluyor. Kafasını biraz kaldırdığında, tuvalinde akıl hastanesinden manzaralar belirliyor. Aslında bu dönem ve hemen sonrası, günlük bazı iyileşmeler haricinde kesin bir çö-

küşün ilk aşamasını temsil ediyor. Sık sık hastaneye yatan, Theo'ya yazmayı bırakmayan ama her satırda karamsarlığı ve yalnızlığını anlatan Vincent önümüze dikiliyor. Buna rağmen, onun tumarhanede kendisini garip bir huzura teslim ettiğini söyleyebiliriz. Deliliğini, "herhangi bir hastalık" diye nitelemesi, bahsi geçen huzurun kelimelere dökülmüş biçimi. O huzuru besleyen bir başka şeyse hastanede yaptığı resimler.

Yıllardır kendisini anlatmaya uğraşan Vincent'in, anlaşılmaya başlamasının bu döneme rastlaması da ironik bir durum. Ancak bunun, Vincent'te nedeni tam kavranamayan bir sıkıntı yarattığını da unutmamak lazım. Yine aynı dönemde, doktoru Gachet'yle kurduğu yakınlık ve ondan gelen telkinlerle Vincent'in kendisini çalışmaya verme-

Mektuplar, Vincent'in ressamlığının gelişimini de gösteriyor.

yunca ciddi sağlık sorunlarıyla boğuşan Theo, Ocak 1891'de hayata veda edince hikâye bitiyor. Belki de yeni başlıyor demek daha doğru çünkü Theo'nun eşi Jo Van Gogh Banger, 1914'te, kocasının mezarını Vincent'inkinin hemen bitişiğine taşıtınca ikilinin bağı, dostluğu ve öyküsü, uzun zaman sürecek araştırmalara da önyak olarak dünyaya yavaş yavaş yayılıyor.

ANARŞİST VINCENT

Vincent'in yazdığı mektuplara baktığımızda, yetenekli ama başlangıçta tekniği zayıf bir resim tutkunuyla karşılaşılıyor. Resimle beraber becerilediği en büyük şey paylaşmak. Buna karşın konuşma ve insanlarla ilişki kurmada son derece zayıf biri. Doğru düzgün diyaloga girebildiği yegâne insan olan kardeşi Theo'ya duygularını anlatmasını sağlayan en önemli araç yine mektuplar.

Vincent, mektupları Theo'ya yazar ama bir yandan da kendisiyle; hemen hemen kimseye açmadığı içiyle konuşur gibidir. Dahası, Vincent, zihninde büyüyen sesi bazen bastırmak bazen de kardeşine duyurmak istiyormuş izlenimi uyandırır bizde. Cézanne'nin, "Resimleriniz deli resimleri" demesini, mektupları okuyunca anlayabiliyoruz (1). Başka bir deyişle, yarattığı ve yaşamının özü haline gelen anarşinin bir göstergesi Theo'ya yazdığı satırlar. Resimleriyle konuşan, arta kalan zamanlarda da kardeşine mektuplar ya-

zan Vincent'in yapmak istediği şey epey geç kavranır: "Resmini satmak, sergi açmak, üne kavuşmak değildir derdi, anlaşılaktır. Kendinden duyduğu kuşkuyu dengeleyecek, ona güven verecek bir ilgi. Yalnızca bu. Beş aşağı on yukarı, aynı dille konuşan Gauguin'le dostluğu bu nedenle önemlidir onun için" (2).

16 Mayıs 1882'de yazdığı mektupta bir dolu lafın arasına şöyle bir cümle sıkıştır: "İnsan öldükten sonra dirilir." Buğday tarlasında kalbine sıkıktığı kurşunun ardından başlayan süreci anlatmaya yeter de artar bu cümle; o da başka pek çoğu gibi Vincent'in ölümünden sonra gerçek anlamını bulur. ■

Dostlukla/ Vincent Van Gogh/ Yayına Hazırlayan: Hans Luijten, Leo Jansen, Nienke Bakker/ Çeviren: Pınar Kür, Nurettin Elhüseyni/ Yapı Kredi Yayınları / 900 s.

(1) "Van Gogh: Yüz Yıl Sonra", Ferit Edgü, Sel Yayıncılık, İkinci Baskı, 2011, s. 27.

(2) a.g.e., s. 9.

